

كورد و جيهانى "ناروژئاوايى"

22-02-2020

نووسرهكان

زريان روژهلاتى

كورتە : يەكئىك لە ديارترين باسهكانى ئەمسالى كۆنفرانسى ئاسايش لە ميونيخ، سەردەمى "ناروژئاوا" ييه لە سياسەتى جيهانىدا. هەرچەندە باسهكانى تايبەت بە كەمبۆنەوهى كاريگەريى روژئاوا لەسەر جيهان تازە نين، بەلام چەمكى "ناروژئاوايى" دەستبردن بوو بۆ بابەتئىكى گەورە كە پۆتانسيئىلى گۆرپنى سياسەتى جيهانى لەهەناودايە.

يەككە لە ديار تىرىن باسەكانى ئەمسالى كۇنفرانسى ئاسايش لە ميونيخ، سەردەمى "نارۇژئاوا" يىپە لە سياسەتى جىھانىدا. ھەرچەندە باسەكانى تابىت بە كەمبىوونەھى كارىگەرى رۇژئاوا لەسەر جىھان تازە نىن، بەلام چەمكى "نارۇژئاوايى" دەستىردن بوو بۇ بابەتتىكى گەرە كە پۇتانسىيلى گۇرپنى سياسەتى جىھانى لەھەناودايە.

كورد لەكوپى جىھانى "نارۇژئاوايى" دايە؟ پىويستە لەم قۇناغەشدا چۇن بچوولتتەھە؟ ئەمانە پرسىارى گىرنگن، چونكە كارىگەرى ئەو گۇرپنەي كە ئىستا خەرىكە روودەدات، بۇ ھەموو رۇژھەلەتلى نىوھپاست و كوردستانىش شۇردەبىتتەھە.

بابەتى سەرەكىي ئەمجارەي كۇنفرانسى ميونيخ كە (14-16) ى ئەم مانگە بەرپۇھەچو "نارۇژئاوايىبوون" لە سياسەتى جىھانىدا بوو. چەمكى "نارۇژئاوايىبوون" كە لە راپۇرتەكەي ولفگانگ شىنگەر، سەرۇكى كۇنفرانسەكەدا باسكرا، دواتر لە گوتەي بەشېك لە بەرپىرسانى ئەورويپىشدا رەنگىداپەھە. بەلام وھزىرى دەرەھەي ئەمريكا ھەك زىادەپۇپى ئاماژەي بۇ كىرد.

لە راپۇرتەكەي ئەمسالى كۇنفرانسى ميونيخ ئەھە بەرپوونى ديارە كە روانگەي نارۇژئاوايىبوون نەك لە دىدىكى جۇگرافى، بەلكوو لە روانگەيەكى سياسى- ئەمنى و بەپپى ھەندىك پىوھرى ھەك:

1- پابەندبوون بە لىبرال- دىموكراسى و مافەكانى مرۇف.. 2- ئابوورىي بازار.. 3- ھاوكارىي نىوھەلەتلى لەرپى رىكخراھە نىوھەلەتتەپەكانەھە سەيركراھە.

جا ئەگەر بەپپى ئەھ پىوھرانەي رۇژئاوا كە بۇ خۇيشان جىگەي پرسىارن، تەماشاي دنياي ئەمپۇ بەكەين، ناھەق نىپە ئەگەر بلىين دنيا زياتر لە رۇژئاوايىبوون بەرەھە نارۇژئاوايىبوون دەچىت. رۇژم و دىدگاي سياسى، پۇپۇلىستى و نەتەھەگەرا و ناساز لەكەل مافەكانى مرۇف، لە ئەمريكا، چىن و رووسياھە بگەر ھەتا ئەوروپا و رۇژھەلەتلى نىوھپاست، مۇرى خۇبان لە چارەكى يەكەمى سەدەي بىستتەھەك داھە.

بەمافەكانى ئابوورىي بازار و بازگانىي ئازاد لەرپى جەنگە ئابوورىيەكانەھە كەوتوونەتە ژىر پرسىار. ھاوكارىي نىوھەلەتلى لەرپى دامەزرادە نىوھەلەتتەپەكانەھە ھەك جاران بپ ناكەن و تواناي چارەسەر كىردنى كىشەكانى دنيايان نىپە. بەپپى راپۇرتەكەي كۇنفرانسى ميونيخ، لە 193 وئالى ئەندامى نەتەھەپەكگرتوھەكان، تەنيا 129 يان لە ھەختى خۇيدا پارەي ئەندامبوونيان دەدەن كە ئەمەش خۇي بايەخى ئەھ

دامەزرادەپە كەمتر دەكاتەھە. ئىستا ئىدى لە جياتى ئەنجوومەنى ئاسايشى نىوھەلەتلى و نەتەھەپەكگرتوھەكان، بۇ چارەسەر كىردنى كىشەكان زياتر پەنا بۇ پەپەھەندىيە دووقۇلى و چەند قۇلىيەكان و كۇنفرانسەكان دەبردىت.

لە ھەمووشى گىرنگىر ئەھەپە كە تىگەپىشتى رۇژئاوا لە پرسە ئەمىنيەكان بەرەھە گۇران دەچىت. ئەمريكا گەشەي تەكنۇلۇژىي چىن و ھۇشى زىرەك لەھە وئالتە، لە رووسيا بە مەترسىدارتر دەزانىت. ئەوروپا چىن و رووسيا بە ئەمريكا بە مەترسى بۇ سەر ئايندەي خۇي دەزانىت و لە خەمى داھاتووي خۇيداپە. ناتۇش كىشەي تىداپە. قەيرانى سوورپا نەك لە نەتەھەپەكگرتوھەكان، بەلكوو لە ئاستانە و سۇچى، كىشەي لىبىياش نەك لە نىوبۇرك، بەلكوو لە بەرلن گىتوگۇي لەسەر دەكرىت.

ئىستا بە دلىيايىپەكى زياترەھە دەتوانىن بىژىن دنيا بەھىواشى و لەسەرخۇ بەرەھە نەزمىكى تازە دەچىت كە لەوانەپە پىوھرەكانى، ئەوانەي رۇژئاوا نەبن!

رەنگدانەھەي "نارۇژئاوايى" لە رۇژھەلەتلى نىوھپاست

زۇرپك لە دەھلەتانى ئىستاي رۇژھەلەتلى نىوھپاست بەرھەمى قۇناغىكەن كە ھىزە رۇژئاوايىپەكان بەسەر سياسەتى جىھانىدا زالبوون. لە كۇي 16 وئالى ديارى رۇژھەلەتلى نىوھپاست لە 11 ياندا جۇرپك رۇژمى سياسى تۇتالىتەر ھەن كە يان پادشايبىن يان كۇمارىن. تەنيا پىنجيان جۇرپك دىموكراسىيان تىداپە كە ئەوانىش جگە لە فوبرس و ئىسرائىل، لە پاشەكشەدان. زۇرپەي وئالتانى ناوچەكە لە رىزەكانى

ھەرەدواھەي مافەكانى مرۇف و دىموكراسى و ئازادىدان. لانىكەم تا ئىستا، ھەرچۇرە خاوستىكى گۇرانكارى لەم ناوچەپە بەبەرچاوى دنيا و لەژىر ھەژموونى "نەزمى رۇژئاوايى" دا بە توندترىن شىواز سەركوتكراون، دواترىن نموونەيان عىراقە كە لە رىزى دىموكراسىيە گەنجەكانى ئەم ناوچەپە دادەنرىت! خۇي لە بئەرەتدا ئەكتەرە سەرەكىيەكانى جىھان زياتر لە پىوھرە رۇژئاوايىپەكان، بەپپى ھاوسەنگىي

ھىز و بەرژەھەندى لەكەل دەھلەتانى ئەم ناوچەپە جۇلوانەتەھە. بەرھەمى ئەمەش زۇرپوونى پەناپەران، كىشەي تىرۇر و تاوانى رىكخراھە كە لەسەر رۇژئاواش ھەرەشەن. ئىستاش كە خۇدى رۇژئاوايىپەكان باس لە سەردەمى نارۇژئاوايى لە دنيا دەكەن، لەوانەپە ھەي بەشېك لە سەر كىردەكانى رۇژھەلەتلى نىوھپاست بۇ سەركوتكارىي زياتر بەررتز بىتتەھە و داشى رۇژمە سياسىيەكانى ئەم ناوچەپە سوارتر بىت.

لە بئەرەتدا ئەھ پىوھرانەي كە رۇژئاوا باسپان دەكات، زياتر بۇ رۇژئاواپە نەك ھەموو جىھان. ئەوان بە كىردەھە، زياتر لە بئاكوردنەھەي ھەموو پىوھرە رۇژئاوايىپەكان، كاريان لەسەر ئەوانە كىردوھە كە دەسكەوتى ئابوورى و سياسىي خىزاترىان ھەپە. بىگومان بازگانىي ئازاد لە جۇرى رۇژمە سياسىيەكان و مافەكانى مرۇف پىباپەختىر بووھە بۇ رۇژئاوا. ھەلبەت دواچار ئەمانەش لەشئوھەي كىشەكانى پەناپەران، تىرۇر و رىكخراھە تاوانكارىيەكانەھە بەسەر ئەواندا شكاونەتەھە. ئەھ دۇخەي كە ئىستا لە رۇژھەلەتلى نىوھپاست ھەپە و ئەھ كىشانەي كە

لەم ناوچەپەھە بەرەھە دنيا دەچن، لە ئەنجامى چاوپۇشكىردنى رۇژئاواپە لەھە پىوھرانەي كە خۇي بانگەشەي بۇ كىردوون.

ئەھ كاتەي كە رۇژئاوا ھىزى سياسى و سەربازىي ھەبوو بۇ جىگىركىردنى پىوھرەكانى، زياتر رىگاي دانوستاندن و رىككەوتنى لەكەل رۇژمە سياسىيەكانى ئەم ناوچەپە گرتەبەر و ئىستاش كە ھىزەكەي لە داكشانداپە، كاريكى ئەوتۇي پىناكرىت مەگەر چارىكى دىكە خۇي

كۆپكەتەوه!

نارۋىژىئاۋايىبوون بە دىۋىكى دىكەشدا گوزارشت لە كەمبۈونەوهى بالادەستى سەربازى و سىياسى رۇژئاۋا لە رۇژھەلتى نىۋەپاست دەكات. ئەمەش جگە لە جەنگى ناراستەوخۇ، ئەگەرى پىكدادان و بەرىەككەوتنى راستەوخۇ دەۋلەتانىشى زياتر كىردووه. لە دەرياۋە تا دەريا (كەنداۋ - دەرياي مېدىتەررەنە)، لە باشوورى رۇژھەلتى نىۋەپاست ھەتا مىلى باكورى ئەم ناۋچەيە، زنجىرەيەك ناكۆكى و مەملەتتى بەھىز لە ئارادان كە ماتەوزەي جەنگيان تىدايە. بەپى راپۇرتى كۆنفرانسەكەي مېونىخ، لە سالى 2020دا جگە لە سووربا، ئەگەرى پىكدادان لە 10 ناۋچەي دىكەي جىھان ھەيە كە پىنجيان لە رۇژھەلتى نىۋەپاست و ئەفرىقان!

نارۋىنى سىياسەتى رۇژئاۋا و تارادەيەكيش گۇرپانى ئەۋلەۋىيەتەكانى، بوۋتە ھۇي ئەۋەي رۇوسيا بېتە يارىگۇپى سەرەكى لەم ناۋچەيەدا. لە كىشەي لىبىياۋە بگەرە ھەتا سووربا، ئىسرائىل - فەلەستىن، عىراق و ئىران، رۇوسيا يان يارىگۇپى يەكەمە يان بەرەو بەھىزبوون دەچىت. دەۋلەتانى رۇژھەلتى نىۋەپاستىش بابەخىكى زياتريان بە رۇوسيا داۋە و ھەۋلىاندان بەدۋاي ھاۋسەنگىيەكدا بگەرپن. ئىسرائىل كە يەكەك بەبەرچاوتىن ھاۋپەيمانەكانى رۇژئاۋايە لەم ناۋچەيە، بەپى ھەماھەنگى لەگەل رۇوسيا ھەرگىز ناتوانى لە ئۇپەراسىۋنەكانى خۇي لەدزى ئىران لە سووربا بەردەوام بىت. كىشەۋەي ئەمىرىكا لە عىراق لە كۇتايى 2011 و بىبارەكەي ترەمپ بۇ كىشەۋەي ھىزەكانى لە سووربا، ۋاي لە سەۋدىيە و ۋلتانى ناۋچەكە كىرد بەشىۋەيەكى جىدىت بىر لە پىۋەندىيەكانىان لەگەل رۇوسيا و چىن بگەنەۋە.

بە لەبەرچاۋگرتنى مامەلەي راستەوخۇي مۇسكۇش لەگەل دەۋلەتانى ناۋچەكە و سىياسەتەكەي بۇ پاراستنى ۋەزەي مەۋجۇد، دەتوانىن بىزىن بالادەستى رۇوسيا لە رۇژھەلتى نىۋەپاست، دەتوانىت لەماۋەي درىزخايەندا بە زىانى گەشەكردنى دىموكراسى و پاراستنى مافەكانى مۇۋف لەم ناۋچەيە بىشكىتەۋە.

كورد و سەردەمى نارۋىژئاۋايى

سەردەمى نارۋىژئاۋايى پىرسى كوردى لە رۇژھەلتى نىۋەپاست لە دوورپىيانىكدا داناۋە. لەلايەك دەرفەت لەلايەكى دىكەش مەترسىيە لەبەردەمدايە. پاشەكشەي سەختەھىزى رۇژئاۋايى لەم ناۋچەيە، سەرەتا رىگەي بۇ گەلەكۆمەبەكى ناۋچەيى خۇشكرد كە بەتەماي پىچانەۋەي كىانى ھەرىمى كوردستان بوو لە 2017. دواتر ئەمە لە رۇژئاۋاي كوردستانىش روویدا و بىدەنگىيەكى نىۋەدەۋلەتتىش بەرامبەر سىياسەتەكانى توركىيا لەمەر كىشەي كورد بىنزا. بەھەمانشىۋە، سەرى كىشەي كورد، ھاۋشىۋەيەي گەلەكەي لە كىشەكانى دىكە لە ئىرانىش ھەروا بە كىكراۋي ھىلارباۋە.

كەمبۈونەۋەي بالادەستى رۇژئاۋا لە جىھاندا دەتوانىت رىگا بۇ پىداۋىستى زياترى ئەۋان بە ئەكتەرە نادەۋلەتتىيەكانى ۋەكۆۋ كورد لەم ناۋچەيە خۇش بىكات، بەلام ئەمە دىۋىكى دراۋەيەكە و دەتوانىت رىگا بۇ بەھىزبوون و ھاۋكارىي زياترى دەۋلەتانى ناۋچەكە خۇش بىكات كە ئەۋەش بە زىانى كورد دەشكىتەۋە. ئىستا كورد بەشىۋەيەكى درووست ھەۋلى راکرتنى بالانس لە پىۋەندىيەكانى لەگەل ئەمىرىكا-رۇوسيا، ئەۋروپا و ۋلتانى ناۋچەكە دەدات، بەلام لەۋانەيە ئەمە ھەتا سەر بەكەلك نەبىت.

پاشەكشەي پىۋەرەكانى رۇژئاۋاش دەتوانىت رىگا بۇ درىزبوونەۋەي تەمەنى رزىمە نادىموكراتىيەكانى ئەم ناۋچەيە خۇش بىكات. ئەمەش بەردەۋامىي كۆچ و پەنابەرىي چىنى نىۋەپاستى ئەم ناۋچەيە و درىزەكيشانى كىشە سىياسى و ئەمنى و كۆمەلەيەتتىيەكانى لىدەكەۋىتەۋە. كارىگەرىي گىزۋاۋەكانى ئەم ناۋچەيەش لەسەر پىرسى كورد، دەتوانىت لەشىۋەي بەردەۋامىي ناكۆكىيە نىۋوخۇي و دەرەكىيەكانى كورددا بەردەوام بىت.

ئىمانۋىل ماکرۇن، سەرۋكى فەرەنسا لەسەر ئەم قۇناغى نارۋىژئاۋايە گوتوۋىتەي، ئەگەر مشوورى خۇمان نەخۇين كەسانىكى دىكە دىن و لە جىاتى ئىمە بىپارمان بۇ دەدەن. ئەمە بۇ كوردىش ۋايە. دۋاجار لە پىۋەندىيە نىۋەدەۋلەتتىيەكانىشدا بىنەمايەك ھەيە كە ھىچكەس فرىاي ئەۋىتر نەكەۋىت. دەپن ھەرەكەس مشوورى خۇي بىخوات.

ئامادەي سىياسى و سەربازى بۇ نارۋىنىيەكانى قۇناغى نارۋىژئاۋايى پىپاۋە. رىگايەكى ئەمەش بە چاكسازىيەكى راستەقىنە، دەزگامەندىي سىياسى و سەربازىيدا تىپەر دەبىت.